

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุข
ที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต
ศึกษากรณี การทำการรณฆมาต¹

วัชรพงศ์ อมรสิริรุ่งเรือง²

ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการทางการแพทย์นั้นสามารถรักษาหรือยืดชีวิตของมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้อัตราการเสียชีวิตของมนุษย์จากโรคร้ายมีจำนวนลดน้อยลงกว่าในอดีต ส่งผลให้ผู้คนมีอายุยืนยาวมากกว่าในอดีต ซึ่งจากวิทยาการทางการแพทย์ดังกล่าวทำให้จำนวนผู้สูงอายุมีจำนวนมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ อัตราการเกิดโรคร้ายแรงก็ย่อมมีมากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการทางการแพทย์ ทำให้ความสามารถในการช่วยชีวิตผู้ป่วยที่ป่วยหนักมีประสิทธิภาพสูงขึ้นและประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ก่อนประโยชน์มหาศาลเมื่อผู้ป่วยสามารถฟื้นคืนสู่สภาพปกติและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการทางการแพทย์นั้นก็อาจทำให้เกิดโทษได้เช่นกัน ถ้าไม่สามารถทำให้ผู้ป่วยฟื้นคืนสู่สภาพปกติและไม่สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขได้ ผู้ป่วยจะกลายเป็นผู้หมดหวังและดำรงอยู่อย่างไม่มีศักดิ์ศรีสมกับที่เป็นมนุษย์ ผู้ป่วยจะไม่มีคุณภาพชีวิตที่ดี และอาจตกอยู่ในภาวะที่ไร้ความสามารถ ด้วยกระบวนการยืดชีวิตของแพทย์ ซึ่งเป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเป็นการลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลง

การรณฆมาตเป็นแนวคิดที่มีมาอย่างยาวนานในสังคมโลกว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่เป็นสิทธิของบุคคลในชีวิตร่างกายของตนเองตามที่รัฐธรรมนูญทั่วโลกได้บัญญัติรับรองไว้หรือไม่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวได้มีการแบ่งแนวคิดออกเป็นสองฝั่งทั้งเห็นด้วยว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมีและฝั่งที่ไม่เห็นด้วย เนื่องจากการรณฆมาตนั้นถือเป็นการฆ่าประเภหนึ่ง ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม มุมมองทางการแพทย์และด้วยเหตุผลของกฎหมาย แม้ว่าวิทยาการทางการแพทย์ที่ก้าวหน้าในปัจจุบันจะสามารถช่วยให้มนุษย์มีอายุ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุข ที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต ศึกษากรณี การทำการรณฆมาต โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์พัชรา เอื้อวรรณกิจ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปวิศร เลิศธรรมเทวี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีดา โชติมานนท์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดขอนแก่น คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ยืนยาวขึ้น แต่มนุษย์ก็ยังคงต้องเผชิญกับความทุกข์เวทนาความเจ็บปวดจากโรคร้ายไข้เจ็บอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจะมีวิธีทางใดที่จะช่วยให้ผู้ป่วยผ่านความทุกข์และความเจ็บปวดจากโรคร้ายได้ภายในระยะเวลาที่สั้นที่สุด และพร้อมที่จะจากโลกนี้ไปอย่างสงบ เนื่องจากมนุษย์มีสิทธิในการตัดสินใจดำรงชีวิตของตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี การการุณยฆาตจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ผู้ป่วยควรได้รับการปฏิบัติอย่างสมเกียรติบนพื้นฐานที่สอดคล้องกับจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพ บริบทของกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีทางสังคม และหลักธรรมคำสอนทางศาสนา

ปัจจุบันแม้ว่าประเทศไทยจะได้มีการกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการทำการุณยฆาตอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นแนวคิดที่จะทำให้ผู้ป่วยหมดความรู้สึกรวดเร็วและเสียชีวิตโดยปราศจากความทุกข์ทรมานจากการเจ็บปวด แต่การทำการุณยฆาตนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของประชาชนในประเทศ ซึ่งปัจจุบันก็ยังเป็นที่ยังไม่มีกฎหมายฉบับใดที่รองรับการทำการุณยฆาตโดยชอบด้วยกฎหมาย มีเพียงพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มาตรา 12 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้”

การดำเนินการตามหนังสือแสดงเจตนาตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

เมื่อผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขได้ปฏิบัติตามเจตนาของบุคคลตามวรรคหนึ่งแล้วมิให้ถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและให้พ้นจากความรับผิดชอบ”

แม้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวจะได้กำหนดให้ผู้ป่วยมีสิทธิจะแสดงความจำนงล่วงหน้าของตนเอง ซึ่งประสงค์จะเสียชีวิตอย่างสงบตามธรรมชาติ ไม่ต้องการถูกหนี้ยาวรังด้วยยาหรือ เครื่องมือทางการแพทย์ใดๆ แต่ก็ไม่ใช่การทำการุณยฆาตที่ให้สิทธิผู้ป่วยประสงค์จะเสียชีวิตอย่างสงบเร็วเข้าแต่อย่างใด

การทำการุณยฆาตถูกมองว่าเป็นการฆ่าชีวิตที่ขัดต่อหลักศีลธรรมทางศาสนาและยังเป็นการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายมาตรา 288 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดฆ่าผู้อื่นต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี” และหากเป็นการกระทำที่มีการไตร่ตรองไว้ก่อนก็จะได้รับโทษหนักขึ้นตามมาตรา 289 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใด...(4) ฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน...ต้องระวางโทษประหารชีวิต ดังนั้น หากแพทย์ได้กระทำทำให้ผู้ป่วยถึงแก่ชีวิตโดยเจตนา เช่น การฉีดยา การให้กินยา เพื่อต้องการให้ผู้ป่วยจากไปอย่างสงบ ซึ่งแม้ว่าการกระทำของแพทย์ดังกล่าวจะได้กระทำไปเพราะความสงสาร

ผู้ป่วย แต่ก็ยังถือว่าแพทย์ มีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ทั้งนี้ แม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะถือเป็นความผิดต่อกฎหมาย แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มาตรา 4 บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน”

และมาตรา 28 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...”

ซึ่งกรณีดังกล่าวจึงยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันว่าการทำการุณยฆาตนั้นถือเป็นเรื่องที่ขัดต่อศีลธรรมทางศาสนาและขัดต่อประมวลกฎหมายอาญา หรือเป็นสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศได้ให้การรับรองไว้ ซึ่งอาจแบ่งประเด็นที่ต้องพิจารณาออกได้ดังนี้

ประการแรก พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มิได้มีบทบัญญัติใดเกี่ยวกับการให้สิทธิผู้ป่วยในการร้องขอให้แพทย์ทำการุณยฆาตเพื่อให้ผู้ป่วยเสียชีวิตเร็วขึ้น อีกทั้งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวก็มิได้มีบทบัญญัติใดคุ้มครองการทำการุณยฆาตแก่แพทย์ เพื่อมิให้มีความผิดฐานฆ่าตามประมวลกฎหมายอาญา จึงควรมีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ประการที่สอง พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มาตรา 12 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้โดยการดำเนินการตามหนังสือแสดงเจตนา แต่ในกรณีที่ผู้ป่วยไม่รู้สึกรู้สึกตัวไม่มีสติสัมปชัญญะที่สามารถแสดงเจตนาใดๆ ได้ ควรมีการกำหนดให้ผู้อื่นเป็นผู้มีสิทธิใช้สิทธิการทำการุณยฆาตแทนผู้ป่วยได้ และการใช้สิทธิเช่นว่านั้นจะถือว่าเป็นการใช้สิทธิในการแสดงเจตนาของผู้ป่วยได้หรือไม่ ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมิได้มีบทบัญญัติใดที่บัญญัติถึงการให้สิทธิแทนผู้ป่วยไว้เลย ทำให้เมื่อเกิดกรณีที่ผู้ป่วยไม่ได้สติยอมไม่มีกฎหมายรองรับถึงการให้สิทธิดังกล่าว

ประการที่สาม แม้ว่าพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มาตรา 12 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้ แม้ว่ากฎหมายจะได้บัญญัติเพื่อรับรองสิทธิของผู้ป่วยเพื่อให้ตนได้ตายตามธรรมชาติโดยมิได้ถูกรังไว้ด้วยอุปกรณ์ทางการแพทย์ แต่บทบัญญัติดังกล่าวมิได้

ครอบคลุมไปถึงการให้สิทธิแก่ผู้ป่วยในการเร่งการตายให้เร็วขึ้นโดยการการุณยฆาต ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมิได้มีกฎหมายฉบับใดที่ให้สิทธิแก่ผู้ป่วยในการร้องขอยุติชีวิตของตนเองโดยการการุณยฆาต ซึ่งเมื่อมิได้มีกฎหมายรองรับถึงการกระทำดังกล่าว แพทย์ย่อมไม่สามารถกระทำตามที่ผู้ป่วยร้องขอ เนื่องจากทำการุณยฆาตยังเป็นการเจตนาฆ่าตามประมวลกฎหมายอาญาอีกด้วย

จากการศึกษาถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต ศึกษากรณี การทำการุณยฆาต ผู้ศึกษาได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขได้ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลในการทำการุณยฆาตตามกฎหมายของประเทศไทย ปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาเห็นว่า เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองและรับรองว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ดังนั้น เมื่อผู้ป่วยที่ไม่มีทางรักษาให้หายจากโรคร้าย และต้องได้รับความเจ็บปวดทรมานจากโรคร้ายหรือความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มาตรา 12 โดยบัญญัติเพิ่มเติมว่า “บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน หรือมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาร้องขอให้ทำการุณยฆาตเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้”

การดำเนินการตามหนังสือแสดงเจตนาตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง เมื่อผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขได้ปฏิบัติตามเจตนาของบุคคลตามวรรคหนึ่งแล้วมิให้ถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและให้พ้นจากความรับผิดชอบทั้งปวง” เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ป่วยอันเป็นสิทธิในชีวิตร่างกายของบุคคลและเพื่อให้ผู้ป่วยได้พ้นจากความเจ็บปวดทรมาน

2. ปัญหาการให้ความยินยอมของผู้ป่วยในการแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต กรณี การทำการุณยฆาต หลักความยินยอมเป็นเรื่องสำคัญของการไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน และการการุณยฆาต ดังนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมว่า “การให้ความยินยอมในการไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน หรือทำการุณยฆาตเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยเป็นหนังสือ หากในกรณีที่ผู้ป่วยไม่ได้สติและไม่อาจให้ความยินยอมด้วยตนเองได้ ทายาทแต่ละลำดับมีสิทธิให้ความยินยอมก่อนหลังดังต่อไปนี้ คือ (1) ผู้สืบสันดาน สามภริยาและบิดามารดา (2) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน (3) พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน (4) ปู่ ย่า ตา ยาย (5) ลุง ป้า น้า อา

ในกรณีที่ผู้มีสิทธิให้ความยินยอมในลำดับเดียวกันมีความเห็นไม่ตรงกันให้ถือเอาความเห็นข้างมากเป็นยุติ

หากผู้มีสิทธิให้ความยินยอมในลำดับเดียวกันได้มีความเห็นตรงกันและมีจำนวนเท่ากันให้แพทย์หรือบุคลากรสาธารณสุขเป็นผู้ชี้ขาด โดยวินิจฉัยจากอาการและความเจ็บปวดทรมานจากโรคร้ายหรือความไม่สมบูรณ์ของร่างกายผู้ป่วย”

3. ปัญหาการการุณยฆาตตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มาตรา 12 แม้ว่าพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มาตรา 12 จะได้บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ป่วยมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุข ที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้ แต่บทบัญญัติดังกล่าวมิใช่การทำการุณยฆาตที่เป็นการเร่งให้ผู้ป่วยเสียชีวิตเร็วเข้าโดยสงบด้วยวิธีที่ไม่ทำให้ผู้ป่วยเจ็บปวดทรมาน ดังนั้น จึงควรมีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อให้การการุณยฆาตสามารถกระทำได้อย่างใจเย็นและหลักเกณฑ์ของกฎหมายอันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลให้พ้นจากความเจ็บปวดทรมานหรือความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย และเพื่อให้เป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ความคุ้มครองไว้

เอกสารอ้างอิง

คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543. แสง บุญเฉลิมวิภาส.

หลักกฎหมายอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2551.

นพพล วิทย์วรพงศ์. การตัดสินใจในระยะท้ายของชีวิตกับสังคมไทย: บทเรียนจากประสบการณ์ของ

ต่างประเทศ. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2563.

ปิติพร จันทรทัต ณ อยุธยา. ตายอย่างมีศักดิ์ศรี. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2546.

วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. รัฐให้รอบคอบเรื่องมาตรา 12 พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพมหานคร: บริษัท สามดีพริ้นติ้งอิกวิปเมนต์ จำกัด, 2559.